

10. letno srečanje IHA – mednarodne agencije za zgodovino obveščevalnih služb

Gradec, 4. – 6. junij 2004.

Konferenca je potekala v prostorih izobraževalnega središča *Mariatrost*, v predmestju Gradca. Naslov srečanja je bil »*Vzhodna razsežnost. Glavne obveščevalne izkušnje v srednji in jugovzhodni Evropi od leta 1900*«. Srečanje je bilo prvič organizirano v Avstriji, izven Nemčije, kjer so do sedaj potekala vsakoletna zborovanja. Z njim so obeležili vstop novih članic v Evropsko skupnost, zato so bili povabljeni tudi referenti iz teh držav. Namen srečanja je bil dvojen – na eni strani pregledati in primerjati dosežke na področju zgodovinopisja o obveščevalnih službah, kar je relativno novo področje v novejši zgodovini. Na drugi strani pa je bil namen srečanja tudi izmenjava pogledov na pereča vprašanja, s katerimi se srečujejo obveščevalne službe in oblikovanje skupne strategije oziroma oblikovanje evropske obveščevalne politike, zato so se srečanja udeležili tudi predstavniki nekaterih vladnih institucij, žal na tem področju nihče iz Slovenije.

Konferenca je potekala pod pokroviteljstvom Inštituta za zgodovino Univerze Karla Franca v Gradcu v sodelovanju z novoustanovljenim »*Avstrijskim centrom za obveščevalne, propagandne in varnostne študije*« – ACIPSS. Organizator konference je bil prof. dr. Siegfried Beer.

V petek popoldan, ko se je konferenca začela pod vodstvo prvega delovnega predsednika Siegfrieda Beera, je bila prva tema posvečena »*Nemškim zadevam*« – Avstriji, Nemčiji in Južni Tirolski. Prvi referent Martin Moll, docent na univerzi v Gradcu je govoril o obveščevalnih pripravah na prvo svetovno vojno. Naslov njegovega prispevka je bil: »*Spoznavanje svojega bodočega nasprotnika: Avstro-Ogrska protiobveščevalna dejavnost pred prvo svetovno vojno. Neznani in presenetljivi vpogledi na lokalni ravni*«. Govoril je o področju takratne Štajerske – torej tudi današnje Slovenije in o dejstvu, da podatki niso le v arhivu dunajskega notranjega ministrstva, kjer jih raziskovalci pogosto iščejo, ampak tudi v lokalnih arhivih in v arhivih drugih vladnih služb kot n.pr. gospodarstvo, statistika – katerih informacije so bile vitalne za obveščevalno sliko predvojnega stanja.

Oliver Hemmerle iz Mannheima je govoril o primeru dr. Wilhelma Hottla »*Nespremenjena pripadnost*«. V svojem dolgem življenju – rojen je bil leta 1915, umrl pa je leta 1999, je bil in ostal zvest ideji nacizma, pri čemer se je v nacistično stranko vključil ilegalno že leta 1931, uradno pa 1935. Interniran je bil le dve leti po koncu vojne, bil je priča na Nürnberškem procesu, po njem pa je svoje obveščevalne izkušnje delil mnogim obveščevalnim službam – od francoske do izraelskih. Pod psevdonimom Walter Hagen ga poznamo po njegovih objavljenih delih tudi v Sloveniji, saj je že leta 1951 izdal knjigo »*Nevidna fronta*«, ki je znana tudi pri nas. Ni pa to edina njegova knjiga. Bil in ostal je nacist po prepričanju in kot tak tudi ena od sivih eminenc neonacizma, s katerega vodji si je aktivno dopisoval, ostal pa je tudi idejni vodja desno usmerjenih strank v avstrijski politiki, kot je referent izpostavil v svojem prispevku.

V nadaljevanju je pod delovnim predsedstvom Roberta D. Billingerja iz univerze Wingate prvi predstavil svoj prispevek William Stivers iz Washingtona z naslovom »*Ameriške obveščevalne zaznave notranjega razvoja v sovjetski coni okupirane Nemčije*«. Ugotavljal je, da je bilo že v prvih letih jasno, da skuša SZ sovjetizirati svoje zasedbeno področje, zato tudi ustanovitev zahodne Nemčije ni bila stvar notranje nemške odločitve ampak rezultat zahodne obsedenosti z nevarnostjo iz Vzhoda. V razpravi se je postavilo vprašanje, ali so na to temo že odprti tudi ruski arhivi, da bi lahko ustvarili bolj enakomerno oceno in ali so pri odločitvah upoštevali mnenje ljudi, ki so množično bežali iz sovjetske zasedbene cone. Ugotovitev je bila, da ti arhivi še niso in kot kaže še dolgo ne bodo dostopni niti raziskovalcem.

Naslednji referent je bil Gerald Steinacher iz državnega arhiva v Bolzanu, ki je imenovan tudi za eksperta vojaškega tožilstva s strani italijanske vlade za proučevanje vojnih zločinov iz druge svetovne vojne. Pod naslovom »*Južna Tirolska kot nacistična luknja v zakonu. Ali so se obveščevalni strokovnjaki in vojni zločinci reciklirali?*« je prikazal južno Tirolsko oz. v Italiji bolj znano kot Alto Adige kot matično področje, v katerem so vodilni nacisti kot n.pr. Adolf Eichmann, Klaus Barbie, Josip Mengele

in drugi dobili ponarejene osebne dokumente, na podlagi katerih jim je kot »beguncem« Rdeči križ izstavil potne liste, s katerimi so odšli v južno Ameriko ob nezanemarljivi pomoči posameznih redov katoliške cerkve n.pr. frančiškanov. Pri tem pa se je pogosto dogajalo, da so se, ko so čakali na pot, v isti hiši znašli – ne da bi vedeli drug za drugega, na eni strani nacisti in na drugi strani njihove žrtve – Židje, ki so čakali na dokumente za pot v Palestino. Kar pa se tiče recikliranja – Američani oz. njihove obveščevalne službe so bivše nacistične oz. njihove obveščevalne in vojne izkušnje uporabili v hladni vojni kot vir informacij proti svojim medvojnimi zaveznikom in kasnejšim nasprotnikom – Sovjetski zvezi.

Zadnja referentka prvega dne je bila Michaela Koller iz Münchna, ki je v svojem prispevku z naslovom »Interesi in delovanje STASI-ja na južnem Tirolskem v letih po 1980« dokazala, da je v seriji terorističnih napadov, ki je zajela južno Tirolsko v osemdesetih letih v zvezi s političnimi zahtevami po avtonomiji vzhodnonemška obveščevalna služba Stasi plačevala vsaj enega od teroristov, ki pa je hkrati delal tudi za Italijane. Ker se arhivi Stasija sicer odpirajo, a zelo počasi, se bo prava slika pokazala šele po proučitvi vseh ali večine dokumentov tajnih služb. Nedvomno pa je za teroristično dejavnostjo na južnem Tirolskem stala vzhodnonemška država in njena tajna služba oz. tudi druge obveščevalne službe.

V večernem delu je Robert D. Steele iz Oaktone podal zelo črn scenarij možnega razvoja svetovne varnosti z naslovom »Nova moč obveščevalnih služb: Retrospektivna zgodovina od leta 2020«. V svojem prispevku je bil skrajno kritičen do ameriške države oz. trenutnega predsednika Georja Busha, okostenelosti, skorumpiranosti in birokratizacije celotnega obveščevalnega stroja kakor tudi neustreznosti NATA in institucij evropske skupnosti. Glede na izkušnje v zvezi z dogodki 11. septembra kot tudi z neobstoječimi dokazi, ki naj bi upravičili ameriški poseg v Iraku je predlagal radikalno spremembo strategije zbiranja obveščevalnih informacij, ki so v obdobju, v katerem smo glede na informacijsko družbo javne in dostopne na svetovnem spletu. O svojih idejah, ki vključujejo javnost informacij, visoko stopnjo zavesti državljanov, ki jim mora demokratična država zaupati in sodelovanje obveščevalnih služb namesto njihove konkurence v vprašanjih terorizma danes – jutri pa bodo ta vprašanja v svetovnem merilu: voda, nove, še neodkrite in mutirajoče nalezljive bolezni in vprašanje nadzora rojstev je predlagal vključitev v OSS.NET, zasebno in nevladno obveščevalno informacijsko omrežje, ki ga je ustanovil z namenom povezovanja in izmenjave izkušenj. Vsekakor pa podpira vojaške ustanove v smislu reda in discipline proti korumpiranosti državnih uradnikov, o čemer je govoril iz svojih tridesetletnih izkušenj obveščevalca ZDA v Nikaragvi in pri delu drugod v južni Ameriki. Trgovanje z mamili, orožjem in pranje denarja ne bi smele biti metode dela demokratičnih obveščevalnih služb. Predvsem novo nastajajočo obveščevalno skupnost v razširjeni Evropski skupnosti je pozval, naj ne nasede izkušnjam predvsem pa naj ne ponovi napak v ameriških obveščevalnih prizadevanjih.

Njegovim zelo kritičnim izvajanjem se je odzval rojak in refrent naslednji dan Herbert Roberstein, ki se kot predstavnik vlade ZDA ni strinjal s tako žaljivimi obdolžitvami predvsem ameriškega predsednika kot tudi institucij ameriške države. Glede na to, da smo naslednji dan izvedeli, da je tega dne odstopil Robert Tennent, šef CIE, je bila kritika, v kolikor je bila mišljena pozitivno v smislu izogibanja bodočih napak vsekakor vsaj delno upravičena.

Drugi dan posvetovanja v soboto je bil posvečen dopoldan pretežno vprašanjem od prve do druge svetovne vojne, popoldan pa obdobju hladne vojne. V začetnem izvajanju je Matitiahu Mayzel iz Tel Aviva predstavil »Rusko/Sovjetsko obveščevalno aktivnost in strategijo v zvezi z Balkanom in obeh svetovnih vojnah.« Zaradi omejenosti časa – vsak poročevalec je imel na voljo le 15 do 20 minut, saj je bila po vsakem referatu tudi razprava, je Mayzel v svojem referatu prikazal le oris razmer in vzroke za interes Rusije na Balkanu, ki segajo vsaj 200 do 300 let nazaj v zgodovino. Pri tem pa je izpostavil, da se je Rusija vmešala v prvo svetovno vojno na strani Srbije in zaradi Srbije in da ji je to Jugoslavija vrnila s svojo udeležbo v drugi svetovni vojni. Drugo vprašanje pa je dostopnost oz. boljše nedostopnost arhivov v Rusiji, v katerih dobiš podatke eventualno za obdobje carizma, niti najmanj pa za kasnejše obdobje. Popolnoma nedostopni so tujim raziskovalcem podatki tajnih obveščevalnih služb od ČEKE dalje.

Herbert Romerstein, direktor Centra za varnostne raziskave na Inštitutu za vzgojo in izobraževanje v Washingtonu in profesor na Inštitutu za mednarodne študije, sicer pa vodja protiobveščevalne dejavnosti proti SZ je v svojem prispevku »Nekateri novi pogledi na zgodovino II. svetovne vojne v luči prestreženih radijskih poročil ISCOT« opozoril na nekatere vidike sodelovanja oz. vodilne vloge Kominterne kot obveščevalnega aparata sovjetske države z jugoslovanskimi, poljskimi in drugimi komunističnimi odporniški gibanji proti nacizmu med drugo svetovno vojno. Kratica ISCOT pome-

ni prestrežena radijska sporočil med Kominterno v Moskvi na eni strani in na drugi strani med gverilskimi skupinami, ki so se borile znotraj nemških vojnih linij. Prestrezala jih je britanska obveščevalna služba od maja 1943 do konca druge svetovne vojne, komunikacije s kitajsko partijo pa vse do leta 1947. Projekt »Venona«, ki je pomenil dešifriranje teh tajnih sporočil je od leta 1995 deklasificiran tako s strani angleške kot ameriške vlade in je javno dostopen tako v PRO kot v knjižnici NSA in muzeju v Fort Meadu, avtor referata in nekateri drugi pa so o tem objavili v zadnjih letih tudi nekaj knjig.

Maria Matusu iz Prage je predstavila »SOE in Special group D. Priprave na specialne operacije v protektoratu 1942 – 1945«. Prikazala je dejavnost britanske obveščevalne službe in njeno aktivnost v zvezi z akcijami od priključitve Češko moravskega protektorata dalje ter temu ustrezno organiziranost medvojne češke obveščevalne službe, kakor je bila organizirana iz Londona. Ker je bil poudarek referata na organizacijski shemi se z akcijami ni posebno ukvarjala.

John M. Nomikos iz Aten je v pregledu »Grške obveščevalne službe 1926 – 2003. Preteklost, sedanjost, prihodnost« izpostavil spremembe v organiziranosti služb, posebej v času II. svetovne vojne, v času vojaške diktature po letu 1974 in po ponovni vzpostavitvi demokratičnega sistema. Kot poseben varnostni izziv in pozornost javnost v tem letu pa je izpostavil seveda na letošnje olimpijske igre, na katere je Grčija kljub terorističnim grožnjam – posebno po zadnjem atentatu v Madridu, dobro pripravljena.

Ljuba Dornik Šubelj iz Arhiva Republike Slovenije iz Ljubljane je predstavila v referatu »Obveščevalna in protiobveščevalna dejavnost v bivši Jugoslaviji 1941 – 1946« ustanovitev in vlogo varnostno obveščevalne službe na strani narodnoosvobodilnega gibanja, kakor je nastajala od VOS v Sloveniji leta 1941 preko enot PPK na Hrvaškem do ustanovitve OZNE za Jugoslavijo leta 1944 in njene vključitve v ministrstvo za obrambo. Pri tem ni zanemarljiva vloga sovjetskih obveščevalnih inštruktorjev, podobnost jugoslovanskih in sovjetskih obveščevalnih organizacij kakor tudi vloga te službe v zagotovitvi oblasti komunistične partije po vojni. Glede na vlogo narodnoosvobodilnega gibanja na strani zmagovitih zavezniških enot je bila ena od njenih dejavnosti tudi priprava gradiva za procese proti vojnim zločincem, ki so v času druge svetovne vojne delovali na področju Jugoslavije kot tudi neposredno po vojni obračun z njihovimi sodelavci iz domačih vrst. Preimenovanje in reorganiziranje OZNE ni spremenilo osnovnih izhodišč njenega dela vse do razpada bivše Jugoslavije 1991.

Jerca Vodušek Starič je v referatu »Konkurenca zavezniških (britanskih) in jugoslovanskih (slovenskih) obveščevalnih nalog in aktivnosti 1938 – 1950« predstavila predvojno aktivnost kroga slovenskih naprednjakov, ki so se organizirali že v času prve svetovne vojne na narodnostni osnovi in se vključili v protinacistični boj na strani zahodnih zaveznikov oz. britanske obveščevalne službe že v času, ko je Hitler osvajal Evropo in preden je dosegel jugoslovansko in s tem slovensko mejo. Sodelovali so na razne načine in z različnimi dejanji, vendar ob koncu druge svetovne vojne niso dosegli priznanj, ampak so bili pogosto žrtve vladajoče partije in oblasti. Najmanj, kar se jim je lahko zgodilo pa je bilo, da so ostali anonimni in njihov prispevek v protinacističnem boju ni bil uveljavljen in upoštevan vse do nedavnega. Z razkritjem »Venone« so se njihovi dvomi, ki so jih že med vojno izražali do komunistov in njihove navezanosti do Kominterne izkazali za resnične, čeprav jih je uradna politika zanikala in trdila, da je vse od spora z Informbirojem pretregala stike s sovjetsko partijo.

Pavel Začek iz Prage je govoril o »Nastanku in razvoju prvega direktorata češkega notranjega ministrstva. Komunistična špijonaža v petdesetih letih.« S konkretnimi primeri je na podlagi arhivskih dokumentov, ki so javno dostopni po demokratizaciji na Češkem, je prikazal vlogo češke obveščevalne službe oz. njenega prvega direktorata, ki je svojo aktivnost razvil v petdesetih letih ne le po Evropi ampak tudi in predvsem v Afriki in v južni Ameriki, kjer so bili češki obveščevalci prisotni pri mnogih obveščevalnih igrah, z dobavo orožja pa tudi pri mnogih državnih udarih.

Gyorgy Gyarmati iz Budimpešte je predstavil »Tajno policijo na Madžarskem v času Rakosija 1945 – 1956.«. Obdobje najhujšega terorja in stalinizma kakor tudi notranji obračuni z dejansko ali navidezno opozicijo so pripeljali do madžarske vstaje in množičnih prebegov na Zahod. Zaradi spora z Informbirojem so bili posebno zaostreni odnosi z Jugoslavijo, saj je prišlo tudi do procesov kot n.pr. proti L. Rajku.

V nadaljevanju popoldanskega dela se je težišče premaknilo na obdobje hladne vojne in čas po njej. Prvi referent je bil Jurij Totrov iz Moskve, bivši obveščevalec KGB in drugi svetnik na veleposlaništvu SZ v Tokiu, ki je prikazal »Zahodne obveščevalne operacije v vzhodni Evropi 1945 – 1956«. Opozoril je, da so bivši zavezniki iz časa druge svetovne vojne postali smrtni sovražniki in da je Zahod pri tem

popolnoma pozabil na število žrtev, ki jih je prispevala v boju proti nacizmu sama Sovjetska zveza, ki je daleč prekašalo izgube zahodnih zaveznikov, saj je šlo v milijone. Kljub temu so se zahodne obveščevalne službe trudile na vse načine odstraniti Sovjetski zvezi naklonjene vlade vzhodnoevropskih držav, kar pa jim v opisanem obdobju v nobenem primeru ni uspelo. Odnosi med bivšimi zavezniki so se le poslabšali. Prizadevanja zahoda so se nekoliko zmanjšala leta 1953 po smrti Stalina, ko so pričakovali spremembe v sami Sovjetski zvezi.

Richard Cummings iz Düsseldorfa je govoril o »Vojni v etru: sovražne obveščevalne dejavnosti usmerjene proti radiu Svobodna Evropa in radiu Svoboda« Prišlo je namreč do eksplozije bombe v poslopju Radia Svobodna Evropa prav v času, ko je bil referent imenovan za vodjo varnosti tega objekta, ki je bil – kot so ugotovili ob atentatu – popolnoma nezavarovan.

Donald D. Steury iz Washingtona D. C. je v referatu že v naslovu opozoril, da »Predhodno oboroženi še niso predhodno obveščeni. CIA in sovjetska invazija na Čehoslovaško 1968«. Po hudi zaostitvi v začetku 60-ih let med obema velesilama, ko je bila velika nevarnost jedrskega spopada, je kljub stopnjevani oboroževalni tekmi, ki je pomenila za ZDA veliko taktično prednost v tekmovanju glede zbiranja informacij, je CIA popolnoma odpovedala, saj ni vedela za taktične premike, ki so pomenili pohod čet Varšavskega pakta na ČSSR, dokler se ti niso začeli.

Miroslav Lehky iz Bratislave je na primeru »Oče Premysl Coufal. Smrt katoliškega duhovnika v ognjišču tajne policije 1981« prikazal odnos komunistične tajne policije do preganjanja katoliške vere in cerkve, tako legalne kot ilegalne, kateri je pripadal tudi v referatu omenjeni duhovnik, ki so ga angažirali kot agenta obveščevalne službe, kar je povzročilo njegovo smrt.

V zaključnem delu popoldanskega srečanja, ki je segal v čas hladne vojne in po njej, so bili še štirje referati. Jordan Baev iz univerze v Sofiji je govoril o »Vlogi bolgarske tajne službe v južnem krilu bipolarne konfrontacije v Evropi v letih 1945 in 1989.« Na podlagi v celoti deklasificiranih dokumentov ter na podlagi raziskovalnega dela tudi v grškem državnem arhivu v Atenah je predstavil dejavnost bolgarske obveščevalne službe v tujini ter delo posebnega direktorata proti Jugoslaviji, Albaniji, Grčiji in kasneje Kitajski.

Drugi referent iz Bolgarije Konstantin Grozev je v referatu »Upoštevanje tretje košarice Helsinškega sporazuma: delovanje bolgarske službe državne varnosti proti intelektualcem in akademikom v Bolgariji 1975 – 1989« predstavil delo šestega direktorata, ki je delal na disidentih in je v ta namen nastal šele v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja in notranjepolitično situacijo v Bolgariji na podlagi v zadnjem letu odprtih dokumentov bolgarske politične policije. Poudaril je tudi, da je bil ta oddelek tesno povezan s petim oddelkom KGB, nastal pa je v obdobju detanta – torej uradnega popuščenja napetosti med vzhodom in zahodom. V zvezi z vprašanjem v razpravi, ali je dokazan domnevni vpliv bolgarske obveščevalne službe v atentatu na papeža Janeza Pavla leta 1981, je odgovarjal bivši vodja bolgarske obveščevalne službe general Todor Bojadžijev, da dokazov o tem ni, razen če se skrivajo v tistih nekaj tisoč škatlah gradiva bolgarske obveščevalne službe, ki jih je dal bivši bolgarski premier Želev prepeljati v Washington na podlagi svoje korespondence z Zbignievom Brzezinskim, tedanjim predsednikovim svetovalcem za nacionalno varnost ZDA. Po mnenju generala je bil atentat na papeža delo samih nasprotnikov papeža znotraj katoliške cerkve v povezavi z italijansko obveščevalno službo SISMI.

Ben de Yong iz Amsterdama je v referatu »KGB v vzhodni Evropi med hladno vojno: nekaj raziskovalnih pripomb« najprej opozoril na dejstvo, da za raziskovalce niso dostopni ruski arhivi, medtem ko so odprti in dostopni arhivi v Bolgariji in na Češkem. Vedno ga je zanimalo, ali je KGB v vzhodni Evropi rekrutirala vohune, saj naj bi bila po Stalinovi smrti takšna dejavnost s strani sovjetske države uradno prepovedana. Na podlagi na zahodu obstoječe literature kot n.pr. Mitrohinov arhiv, ki jo uradna Rusija zanika kot neverodostojno, je obdelal pojme agent, zaupnik in vlogo partijskih članov na primeru iz Poljske Edvarda Gierka. Kar se tiče bivše Jugoslavije je izpostavil operacijo »Progres« in poudaril, da se je po letu 1968 nadaljevalo rekrutiranje v KGB – za razliko od prejšnjega obdobja, ko je bilo to legalno, je bilo kasneje ilegalno. V razpravi se je postavilo več vprašanj v zvezi z verodostojnostjo literature objavljene na to temo na Zahodu. Dejansko je o sovjetski politični obveščevalni službi mnogo več znanega kot o sovjetski vojaški obveščevalni službi.

Zadnji referat ta dan je imel Cees Wiebes iz Amsterdama, ki je na podlagi svojih izkušenj v prispevku »Prisluškovalna vojna v Bosni 1992 – 1995«, ki bo izšel kot prva knjiga IIIHA prikazal, kako so z najbolj primitivnimi sredstvi Srbi uspeli slediti najbolj sofisticirani opremi, ki so jo imeli v enotah

UNPROFOR v Bosni in so bili tako vedno korak pred njimi, rezultat česar so bili potem masakri civilnega prebivalstva kot n.pr. Srebrenica.

Po referatih je bil ob osmi uri letni članski sestanek mednarodne zveze za zgodovino obveščevalnih služb.

V nedeljo je bila tema okrogle mize »Razširitev Evropske skupnosti – novi izzivi za evropsko obveščevalno skupnost.« Na okrogli mizi, ki jo je vodil upokojeni admiral nemške mornarice Sigurd Hess so sodelovali Franz Berndorfer iz avstrijske vojaške obveščevalne službe, Gert – Rene' Polli, direktor avstrijske notranje varnostne službe, Marco Giaconi iz italijanskega obrambnega ministrstva iz Rima, Miroslav Tudjman profesor na zagrebški univerzi in bivši predstojnik hrvaških obveščevalnih služb, Marijan Gula iz Bratislave, direktor Inštituta narodnega spomina, general Todor Bojadijev, član bolgarskega parlamenta in bivši vodja bolgarske obveščevalne službe, Cees Wiebes iz univerze v Amsterdamu in Robert D. Steele, v imenu OSS.NET iz Oaktona. Najkrajši povzetek vseh referatov in razprav po njih bi bil, da se v sodobnem svetu terorizem globalizira, medtem ko so obveščevalci vsake države podrejeni nacionalnim interesom, omejeni z nacionalnimi mejami in da bi za bolj uspešno borbo proti terorizmu in drugim varnostnim izzivom morali svojo dejavnost bolj povezati in odpraviti medsebojno nezaupanje, kar pa bo glede na preteklost zelo težko. Takšna srečanja so priložnost za medsebojno spoznavanje in izmenjavo izkušenj. Nujno pa bi morali v vodenju obveščevalnih služb več pozornosti nameniti zgodovinskim dejstvom in spoznanjem, da ne bi ponavljali napak.

Glede na to, da so bili referenti vse tri dni strogo omejeni na dvajset minutno predstavitev svoje teme, ki so ji sledile razprave je organizator pozval vse navzoče, da daljšo verzijo svojega prispevka pripravijo do konca septembra za tisk.

Posvetovanje se je končalo v nedeljo popoldan s kratkim obiskom zgodovinskih znamenitosti Gradca, mesta, ki ga je John Le Carre, ki je bil tudi povabljen, a ni uspel priti, opisal v mnogih svojih zelo branih knjigah, saj je v njem neposredno po koncu vojne opravljaj obveščevalne in protiobveščevalne naloge v britanski zasedbeni coni po koncu druge svetovne vojne.

Ljuba Dornik Šubelj

Mednarodna konferenca »Rethinking the Dissolution of Yugoslavia«

London, 18. – 19. junija 2004.

V organizaciji Centra za jugovzhodnoevropske študije na Fakulteti za slovanske in vzhodnoevropske študije na Univerzi v Londonu (*Centre for South-East European Studies, School of Slavonic and East European Studies, University College London*) je 18. in 19. junija 2004 potekala mednarodna konferenca z naslovom »Ponovno razmišljanje o razpadu Jugoslavije«. Konferenco sta organizirala Jasna Dragović-Soso s Centra za jugovzhodnoevropske študije ter Lenard Cohen s Simon Fraser University v Vancouvru, Kanada. Konferenca je bila prvotno zamišljena kot priprava na poročilo Druge skupine »Pobude znanstvenikov za jugovzhodno Evropo«, vendar pa sta se organizatorja ločila od te »Pobude« in tako organizirala konferenco kot neodvisno prireditev.

Na začetku sta organizatorja orisala problematiko razpadanja Jugoslavije in pri tem skušala odgovoriti na že nič kolikokrat postavljena vprašanja o »krivicah« za razpad Jugoslavije ter na vprašanje, ali je šlo v jugoslovanskem primeru za razpad celotne države ali za odcepitev posameznih republik. Nato je Carol Lilly z Univerze v Nebraski predstavila zgodovino nacionalnih ideologij z vidika »preživetja« jugoslovanske države in to tako za Jugoslavijo kot celoto kakor tudi za njene posamezne narode, voditeljica britanske delegacije na konferenci v Daytonu Dame Pauline Neville-Jones pa britanske poglede na razpadanje Jugoslavije ter svoje spomine na daytonsko konferenco. Mark Biondich, zgodovinar zaposlen na oddelku za zločine zoper človeštvo pri kanadskem Ministrstvu za pravosodje, in Stevan K. Pavlowitch z Univerze v Southamptonu sta orisala zgodovino razvoja jugoslovanske ideje med